

Nu & Då

FÖR MEDLEMMAR I VÄSTERVÅLA (SOCKEN) HEMBYGDSFÖRENING

”För en levande landsbygd med känd historia”

Nr 1. 2021. Årgång 5

Sockendräkten för kvinnor närmar sig 60 år

Detta nummer ger en återblick på hembygdsföreningens historia under 1960-talet. En av höjdpunkterna inföll 1962 då sockendräkten för kvinnor presenterades. Herrarna fick vänta närmare tio år till på en egen dräkt. Intresset för folkdräkter har gått i vågor och var särskilt starkt i slutet av 1800-talet och på 1920- och 1970-talen. Västervåla sockendräkt följde alltså inte någon sådan trend, men den blev snabbt populär. En grupp av engagerade kvinnor hjälptes åt att komponera dräkten. De utgick i mönstret från ett gammalt förkläde. Läraren och kantorsfrun Ebba-Lena Thorén var en drivande kraft i arbetet.

Foto: Jan Emmervall 2015.

Kjolen och livet är i mörkblått halvyll. Livet har ränder i gult, grönt och rostrött. Blusen med långa vida ärmar är i vitt linne. Förklädet i vit bomull har ränder i samma färger som livet. Tyget i livet återkommer i övre delen av en kjolväska med ett broderi och mässingspänne. En hätta med spets, ett halskläde i siden eller bomull, vita strumpor och svarta skor med spänne ger den kompletta Västervåla-looken.

Den blå grundfärgen inspirerades av Åmänningen och färgerna i randningen symboliserar gula sädesfält, gröna skogar och det roströda järnet. På fotot ser vi Beth Söderkvist i den vackra dräkten vid ett av de mer än 40 tillfällen då hon ledde dansen vid midsommarfirandet. Beth berättar att hon dansade folkdans i ungdomen när hon bodde i Fagersta och att hennes första dräkt var den så kallade Västmanlandsdräkten från Västerfärnebo. Västervåladräkten skaffade hon 1983, tjugofem år efter att hon flyttat till Västervåla. Den har kommit till mycket god användning genom åren.

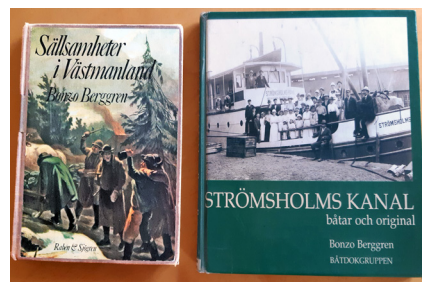
Medlemsstatistik februari 2021

Antal kvinnor	143	(134)
Antal män	125	(117)
Antal barn	11	(9)
Totalt antal medlemmar	279	(260)

Siffrorna inom parentes är från förra året.

Kalendarium

Årsmötet äger rum **den 29 maj kl 13.00** på hembygdsgårdens tun. Övriga aktiviteter är ännu inte fastställda och meddelas senare.

Boktips

Sällsamheter i Västmanland (1978) och *Strömsholms kanal, båtar och original* (1994).

Bonzo Berggren från Vretarne skrev dessa trevliga böcker med anekdoter och information från bland annat Västervåla. De går att få tag i hos antikvariat på nätet och på bibliotek.

Stort tack till alla som bidragit till detta nummer. Särskilt tack till Mats Källstig och till Björn Clasénius för slutredigering. Nästa nummer beräknas komma i juni 2021.

Lisbeth Jonsson

Hembygdsföreningens 1960-tal

Föreningen har uppnått ett mål – och sen?

I första numret av Nu & Då från 2020 finns en beskrivning av hembygdsföreningens 1950-tal. Den historien avslutades med att dåvarande ordföranden Harry Brusling i maj 1960 med glädje hälsade välkommen till det första årsmötet som kunde hållas i ett eget hus. Hembygdsföreningen hade då lyckats få ett område att vara på och nuvarande huvudbyggnad stod på plats. Allt från starten 1934 stod i föreningens ändamålsparagraf om en strävan efter att få en bygdegård som samlingspunkt. Nu var detta mål uppnått. Hur gick föreningen vidare? Det är med stort intresse som jag fortsatt läsa i föreningens protokollsbok för att ta reda på hur den utvecklades under det följande årtiondet.

Kontinuitet

Protokollen från 1960-talet är knapphändiga. Från flera av åren finns endast årsmötesprotokollen och det framgår inte vad styrelsen gör dessemellan. Årsredovisningarna framförs muntligt och ekonomin finns inte heller på papper. Det går därför inte att få fram exempelvis antalet medlemmar. Men med hjälp av årsmötesprotokoll och tidningsartiklar är det möjligt att utläsa en hel del om föreningens utveckling. Något som tydligt framgår är kontinuiteten. Under hela 1950-talet var styrelsens sammansättning i stort sett oförändrad och det är den även under 1960-talet. Avgående ledamöter blir varje gång omvalda med undantag för två byten som beror på att två ledamöter avböjer vidare engagemang. Det framgår i rutan här nedanför.

Medlemsavgiften förblir densamma under hela årtiondet, nämligen 2 kronor per medlem och år.

Två byggnader tillkommer och en fastighet säljs

År 1959 hade föreningen fått en smedja i Skommarbo som gåva. Bror Andersson i Flohäll anlitas för att flytta och sätta upp den på hembygdsgården. På årsmötet 1963 rapporteras att flytten ägt rum.

Styrelsen under 1960-talet

Harry Brusling, ordförande, Dunshammar; Ingrid Hellman, vice ordförande, Skrivargården; Inge Isaksson, sekreterare och kassör, Ängelsberg; Erik Olsson, vice sekreterare och Maja Olsson, ledamot, båda Halvarsviken.

Ingrid Hellman avböjer återval 1962 och Erik Olsson 1967. Nya ledamöter blir från 1962 Erik Söderkvist, Sörby och från 1967 Karin Olsson, Halvarsviken. I slutet av perioden är Maja Olsson vice ordförande och Erik Söderkvist kassör. Ordförande och sekreterare förblir desamma.

Den "gamla fattigstugan" med fastighetsbeteckningen Sörby 2:69 som föreningen fått från kommunen finns kvar. Tidigare var tanken att utnyttja den som hembygdsgård. Nu beslutar föreningen att avyttra fastigheten till högst bjudande. Den utannonseras och vid årsmötet 1968 fattas beslutet att sälja den till Lars och Madeleine Gustafsson.

På årsmötet 1970 är det tal om en loge som föreningen erhållit i gåva av Engelsbergs bruk, ej angivet när. Det handlar om Skraphagslogen och det beslutas att söka bygglov för att senare kunna sätta upp den på hembygdsgården.

Hembygdens dag anordnas varje sommar

Under 1960-talet har midsommarfirandet ännu inte flyttat till hembygdsgården. Det äger i stället rum i Skraphagen under ledning av *Styrelsen för midsommarfirandet i Västervåla*. Föreningens viktigaste återkommande aktivitet är hembygdens dag, som anordnas i juli eller augusti. Dagen börjar med gudstjänst, sedan följer ett ofta ambitiöst program på hembygdsgården och samkväm med kaffe. Av reportagen i Vestmanlands Läns Tidning (VLT) att döma kommer vanligen hundratalet besökare.

Några nedslag i programmen: hemslöjdsutställning, sång av damkör, uppläsningar av dikter, solosång av Beth Söderkvist, föredrag om föreningslivet av Harry Brusling och om diktare i Västmanland av Lars Gustafsson. Bland inbjudna föreläsare finner vi rektor Jan Ottoson, tidigare verksam vid Tärna folkhögskola, rektor Arvid Tågmark från Fagersta och kommunalrådet Gustaf Olsson från Västerås, född i Trummelsberg. År 1965 är redaktören vid Sveriges radio Eskilstuna, Artur Hjerpe på plats och leder en radioinspelning.

Nya attraktioner och besöksmål

Speciella attraktioner tillkommer. Sockendräkten för kvinnor presenteras 1962. Det är en konstutställning 1963 och en med foton 1966. År 1967 visas den restaurerade trummelsbergsvagnen, se sidan 4. År 1968 förevisas den då nyupptäckta stockbåten från 1000-talet. Läs mer om den i förra numret av Nu & Då. På hembygdsgården 1969 berättar Harry Brusling om myrmalms- och järnfynden i Dunshammar. Föreningen har då fått löfte om utgrävningar samma år. Det är början på arbetet att grundligt utforska och sedan åskådliggöra forntida järnframställning. Idag är blästerugnarna i Dunshammar ett etablerat och uppskattat besöksmål.

Det är lätt att hålla med om det som står i årsmötesprotokollet från den 15 maj 1970: "När man tar hänsyn till de små möjligheter, som vår lilla förening har måste man konstatera att det är ett omfattande och intresserat arbete som utförts."

Hembygdsföreningens 1960-tal

Utställning med Artur Källstigs konst

Artur Källstig bidrog på många sätt till hembygdsföreningens arbete. Han gjorde bland annat reklam-affischer för hembygdens dag och målade huvudbyggnaden på hembygdsgården invändigt. Därutöver dokumenterade han under 40 år sin hembygd i ett stort antal målningar, över 200 tavlor totalt.

Efter Artur Källstigs bortgång anordnade Mats Källstig en utställning med ett urval av sin fars konst. Det var ett 45-tal tavlor som visades på övervåningen i hembygdsgården på hembygdens dag 1963. VLT skriver utförligt om utställningen både inför och efter dagen och noterar att det är konst av "stort kulturellt värde".

Ovan till vänster: Erikssons i Bondfallet (1944). Tavlan visar det hus som senare flyttades till hembygdsgården.

Ovan till höger: Sörby (1948). Här syns "gamla fattigstugan", som en tid var i hembygdsföreningens ägo.

Kvarnvretsbäcken (1952)

Bildkälla: Mats Källstig.

Fotoutställning om Trummelsberg

På hembygdens dag 1966 var Mats Källstig åter initiativtagare till en utställning, denna gång med främst foton. Mats hade tillsammans med några fotokompisar startat bildgruppen Prisma. Deras utställning hade fokus på Trummelsbergs bruk och titeln var "Det var en gång ett bruk". Bruket har anor från 1600-talet. En ny hytta byggdes på 1860-talet och stängde 1907.

På utställningen fanns bland annat material om en hyttarbetare som emigrerat. Gruppen hade fått tillgång till brev som denne skickat från USA. Vidare visades bilder som tagits av Amalia Eriksson f. Wretström (1888-1963) i Vretarne. Hon var Lars Sandstedts (se sista sidan) farmors syster. Amalia var en amatörfotograf som fotograferade i sin omgivning i början av 1900-talet.

Mats berättar att materialet från utställningen fick stor spridning. Läns museet fick nys om den och den visades på slottet i Västerås 1968. Prisma gjorde ett bildspel baserat på utställningen och en kopia av det

spreds via Riksförbundet Fotografi bland fotoklubbar i landet. Trummelsberg blev därmed välkänt i många kretsar. Enligt Mats bidrog utställningen till att Lars Gustafsson fick upp ögonen för Trummelsberg. Ortsnamnet förekommer i flera av hans böcker, till exempel Yllet och En biodlares död.

Amalia Wretströms glasplåtar har av efterlevande skänkts till Läns museet i Västerås. Några av bilderna visades 2019 i en utställning om kvinnliga fotografer.

Arbetslag i Trummelsberg 1900.
Foto: Okänd. Bildkälla: Mats Källstig.

Nu och då på Åmänningens västra sida

En kärntrupp i Vretarna med omnejds byalag.
Från vänster: Lars och Eva Sandstedt och Christer Wåhländer.

-Det var i början av förra seklet. Kungliga Västmanlands Regemente hade en höstmanöver i närheten av Vretarne. Mannarna sov i tält, men kompanichefen och plutonchefen fick bo hos Sara och Gustav Wretström som hade en stor gård. Efter frukost sa Sara att de var välkomna på kaffe klockan elva. Kaptenen svarade att de nog skulle vara upptagna med övningarna och inte kunde lämna mannarna, varpå Sara insisterade och föreslog att dessa också skulle komma med. Kaptenen påpekade att det var så många som 110 man. Svaret blev: "Det är vackurt vä'r, så då dukar vi på går'n. Jag säger te' pigurna att dom sätter fram 110 koppar kaffe te'".

Lars Sandstedt berättar denna anekdot om sin farmors mor Sara Wretström.

Lars växte upp i Hallstahammar men tillbringade sin barndoms somrar i Vretarne.

När pensionen närmade sig lät han och Eva bygga ett rymligt hus i egen design på Talluddsvägen. Här kan de njuta sitt otium med sjöutsikt åt tre håll. Vi är på besök för en pratstund om Vretarne med omgivning och även Christer Wåhländer har mött upp. Både Lars och Christer har anor sedan många generationer i Vretarne. Västervåla tidigare socken var ungefär lika stor på västra sidan om Åmänningen som på den östra.

På en fornlämningskarta framgår att det finns hyttlämnningar vid bäckarna ner mot byarna vid sjön på västra sidan: Västansjö, Vretarne, Bodarne, Folkhyttan och Djupnäs. Den största hyttan, som även var längst i bruk, var i Trummelsberg, cirka fem kilometer in i skogen. Transporten av järnmalm och kol gick på ett järnvägsspår mellan Västansjö och Trummelsberg. Under första världskriget bröts torv i Flytenmossen i Trummelsberg och då forslades torven till sjön på vagnar som drogs av ett diesellok. Christer berättar att hans farfar Viktor kört detta lok.

Christer var den siste mjölkbonden på Åmänningens västra sida, men byarna är levande och det flyttar till och med in yngre par. Lars, Eva och Christer ingår i kärntruppen i Vretarne med omnejds byalag. Byalaget

har Västansjö gamla skola som fast samlingspunkt. Det startade 1974 och samlar ett 80-tal personer. Vi får veta att byalaget framförallt ordnar trevliga fester.

Valborgsfirande, nationaldagsfirande, kräftfest, pubafton och adventskaffe hör till de återkommande traditionerna. Nationaldagsfirandet har genom åren varit höjdpunkten sett ur flera aspekter. Tidigare firades den på Norra Landsberget och då hände det att någon ur byalaget satte den svenska flaggan högst upp på utsiktstornet.

För några år sedan engagerades byalaget i ett projekt för röjning av det gamla järnvägsspåret till Trummelsberg. Skogsstyrelsen satte praktikanter på jobbet. Den gamla banvallen blev därigenom tillgänglig för vandring. Det låter väl som en lockande utflykt.

Trummelsbergsvagnen

Hembygdsföreningen har i sin vård en vagn som använts i persontrafik på järnvägen mellan Trummelsberg och Västansjö. Vagnen var förfallen då föreningen tog hand om den, men under 1960-talet lyckades man skaffa medel för att restaurera den. Smeder och snickare rättade till järnkonstruktionerna och satte dit friskt virke där det behövdes. Vagnen har två säten med plats för totalt sex personer. Den drogs av häst och har en handbroms för att förhindra att den skulle köra på hästen i utförsbackarna. På bilden står vagnen för vinterförvaring i Kaplansboden på hembydsgården. Sommartid kan man titta närmare på den, då den vid vissa tillfällen dras ut på den korta rälsen utanför boden.